

MỘT SỐ GIẢI PHÁP XÂY DỰNG VÀ HOÀN THIỆN NHÀ NƯỚC PHÁP QUYỀN XÃ HỘI CHỦ NGHĨA HƯỚNG TỚI KỶ NGUYÊN VƯỜN MÌNH CỦA DÂN TỘC

Đinh Thị Nga, Nguyễn Thị Hiền
Trường Đại Kiểm sát

Tóm tắt: Bài viết khẳng định vai trò trung tâm của việc xây dựng và hoàn thiện Nhà nước pháp quyền xã hội chủ nghĩa Việt Nam trong bối cảnh đất nước bước vào “thời đại phục hưng.” Trên cơ sở phân tích những thành tựu và hạn chế qua hơn 40 năm đổi mới, bài viết làm rõ quá trình phát triển Nhà nước pháp quyền ở Việt Nam. Để bước vào giai đoạn phát triển mới, bài viết đề xuất bốn giải pháp căn bản nhằm xây dựng và hoàn thiện Nhà nước pháp quyền xã hội chủ nghĩa trong giai đoạn hiện nay: Tăng cường sự lãnh đạo của Đảng trong xây dựng Nhà nước pháp quyền; Cơ cấu lại và tinh gọn bộ máy nhà nước nhằm bảo đảm chức năng rõ ràng, hiệu lực tổ chức và hiệu quả hoạt động phù hợp với yêu cầu phát triển thời kỳ mới; Không ngừng hoàn thiện hệ thống pháp luật trong khuôn khổ Nhà nước pháp quyền xã hội chủ nghĩa; Nâng cao và đổi mới công tác giáo dục pháp luật để hình thành ý thức và văn hóa pháp luật trong nhân dân.

Từ khóa: Giải pháp; Xây dựng; Hoàn thiện; Nhà nước pháp quyền xã hội chủ nghĩa Việt Nam

SOME SOLUTIONS FOR BUILDING AND PERFECTING THE SOCIALIST RULE-OF-LAW STATE TOWARD THE NATION’S ERA OF RESURGENCE

Đinh Thị Nga, Nguyen Thi Hien
University of Procuracy

Abstract: The article affirms the central role of building and perfecting the socialist rule-of-law state of Vietnam in the context of the nation’s “era of resurgence.” Based on an analysis of the achievements and limitations over more than 40 years of reform, it examines the process of developing a rule-of-law state in Vietnam. To enter a new stage of development, the article proposes four fundamental solutions for building and perfecting the socialist rule-of-law state in the current period: Promoting and strengthening the Party’s leadership in the construction of a socialist rule-of-law state; Restructuring and streamlining the state apparatus to ensure clearly defined functions, organizational efficiency, and operational effectiveness in line with the demands of a new era of development; Continuously improving the legal system within the socialist rule-of-law framework; Enhancing and innovating legal education to foster legal awareness and a culture of law among the people.

Keywords: Solution; Building; Improvement; The Socialist Rule-of-Law State of Vietnam

Nhận bài: 05/04/2025

Phản biện: 09/05/2025

Duyệt đăng: 14/05/2025

I. ĐẶT VẤN ĐỀ

Tư tưởng của Tổng bí thư Tô Lâm về “kỷ nguyên mới, kỷ nguyên vươn mình của dân tộc Việt Nam” đã được Hội nghị lần thứ mười, Ban Chấp hành Trung ương Đảng khóa XIII thống nhất khẳng định và coi đây là một chủ trương, định hướng mới, có tầm chiến lược phát triển đất nước, có ý nghĩa chính trị to lớn, cần được đưa vào Văn kiện Đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ XIV, quán triệt sâu rộng trong toàn Đảng, toàn dân, toàn quân và tổ chức thực hiện với quyết tâm chính trị cao. Trong số những định hướng chiến lược để đưa đất nước bước vào kỷ nguyên mới, kỷ nguyên vươn mình thì xây dựng, hoàn thiện Nhà nước pháp quyền xã hội chủ nghĩa được coi là yêu cầu cấp thiết, cần thực hiện đồng bộ nhiều giải pháp.

II. NỘI DUNG NGHIÊN CỨU

2.1. Xây dựng và hoàn thiện Nhà nước pháp quyền xã hội chủ nghĩa ở Việt Nam

Nhà nước pháp quyền là nhà nước mà ở đó, tất cả mọi công dân đều được giáo dục pháp luật và phải hiểu biết pháp luật, tuân thủ pháp luật,

pháp luật phải đảm bảo tính nghiêm minh; trong hoạt động của các cơ quan nhà nước, phải có sự kiểm soát lẫn nhau, tất cả vì mục tiêu phục vụ nhân dân. Nhà nước pháp quyền không phải một kiểu nhà nước riêng biệt mà là một đặc trưng của nhà nước trong xã hội hiện đại, được mỗi chế độ xã hội, mỗi dân tộc tiếp cận và xây dựng với những biểu hiện khác nhau.

Ở Việt Nam, trước khi chính thức đưa ra thuật ngữ “nhà nước pháp quyền xã hội chủ nghĩa” thì các vấn đề cơ bản có tính pháp quyền trong tổ chức nhà nước đã được Đảng Cộng sản Việt Nam thể hiện từ lâu ở tầm cương lĩnh chính trị cho thấy nhận thức đúng đắn, tầm nhìn chính trị trong tổ chức và hoạt động của Nhà nước ta gắn với thực tiễn từng thời kỳ phát triển.

Khái niệm “nhà nước pháp quyền xã hội chủ nghĩa” lần đầu tiên được nêu ra tại Hội nghị lần thứ hai Ban Chấp hành Trung ương Đảng khóa VII (ngày 29/11/1991), tiếp tục được khẳng định tại Hội nghị toàn quốc giữa nhiệm kỳ khóa VII

của Đảng (năm 1994) và trong các văn kiện sau này với những quan điểm, nguyên tắc, nội dung xây dựng khá toàn diện và cụ thể. Năm 2001, Nhà nước ta đã tiến hành sửa đổi một số điều của Hiến pháp năm 1992 về tổ chức bộ máy nhà nước để thể chế hóa kịp thời các quan điểm, đường lối của Đảng về xây dựng Nhà nước pháp quyền xã hội chủ nghĩa và lần đầu tiên trong Hiến pháp nước ta đã trang trọng ghi nhận: “Nhà nước Cộng hòa xã hội chủ nghĩa Việt Nam là Nhà nước pháp quyền xã hội chủ nghĩa của nhân dân, do nhân dân và vì nhân dân... Quyền lực nhà nước là thống nhất, có sự phân công và phối hợp giữa các cơ quan nhà nước trong việc thực hiện các quyền lập pháp, hành pháp, tư pháp”.

Tiếp theo đó, Đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ XI của Đảng đề cập đến vấn đề này và khẳng định: “Tiếp tục xây dựng, từng bước hoàn thiện cơ chế kiểm tra, giám sát tính hợp hiến, hợp pháp trong hoạt động và quyết định của các cơ quan công quyền”, trong đó đề cập đến vấn đề xây dựng cơ chế phán quyết về những vi phạm Hiến pháp trong hoạt động lập pháp, hành pháp và tư pháp. Có thể coi đây là một nhận thức mới, một sự thay đổi về chất trong tư duy, lý luận để tiến tới vấn đề kiểm soát quyền lực nhà nước mà Cương lĩnh xây dựng đất nước trong thời kỳ quá độ lên chủ nghĩa xã hội (Bổ sung, phát triển năm 2011) được ghi nhận thành nguyên tắc: “Quyền lực nhà nước là thống nhất, có sự phân công, phối hợp và kiểm soát giữa các cơ quan trong việc thực hiện các quyền lập pháp, hành pháp, tư pháp”. Và sau đó được Hiến pháp năm 2013 thể chế hóa thành nguyên tắc hiến định và hình thành các cơ chế kiểm soát quyền lực nhà nước (cơ chế nhân dân kiểm soát quyền lực nhà nước, cơ chế kiểm soát quyền lực lẫn nhau giữa các quyền lập pháp, hành pháp, tư pháp và cơ chế kiểm soát quyền lực nhà nước theo luật định).

2.2. Một số giải pháp xây dựng Nhà nước pháp quyền xã hội chủ nghĩa ở Việt Nam trước những yêu cầu của kỷ nguyên vươn mình

2.2.1. Phát huy, tăng cường tính Đảng trong xây dựng Nhà nước pháp quyền xã hội chủ nghĩa.

“Để thực hiện các mục tiêu phát triển đất nước trong kỷ nguyên vươn mình của dân tộc Việt Nam, đòi hỏi tiếp tục phải đổi mới phương thức lãnh đạo, cầm quyền của Đảng đối với Nhà nước và xã hội; phát huy quyền làm chủ của Nhân dân và xử lý hài hòa mối quan hệ Đảng lãnh đạo, Nhà

nước quản lý, Nhân dân làm chủ và phát huy vị trí, vai trò của từng nhân tố này trong quá trình xây dựng và hoàn thiện Nhà nước pháp quyền xã hội chủ nghĩa Việt Nam.” Nhà nước pháp quyền xã hội chủ nghĩa Việt Nam là nhà nước đặt dưới sự lãnh đạo của Đảng. Đảng lãnh đạo xã hội bằng Nhà nước và thông qua Nhà nước. Do vậy, một mặt, phải tiếp tục cải cách mạnh mẽ bộ máy nhà nước theo các yêu cầu và tiêu chí của Nhà nước pháp quyền xã hội chủ nghĩa của nhân dân, do nhân dân, vì nhân dân. Theo đó, bộ máy nhà nước phải được tổ chức tinh gọn, chuyên nghiệp hóa, nhằm thực hiện tốt chức năng lập pháp, hành pháp và tư pháp. Mặt khác, phải tạo ra những chuyển biến thật sự tích cực trong mối quan hệ giữa sự lãnh đạo của Đảng và vai trò quản lý, điều hành của Nhà nước theo đúng phương châm: Đảng lãnh đạo Nhà nước nhưng không làm thay Nhà nước.

Đảng lãnh đạo bằng đường lối, chính sách; lãnh đạo thể chế hóa đường lối, chính sách thành pháp luật để quản lý Nhà nước và xã hội. Ngoài ra, dưới sự lãnh đạo của Đảng, Nhà nước quản lý xã hội bằng pháp luật, không ngừng phát huy dân chủ để Nhân dân tham gia hoạt động quản lý Nhà nước theo quy định của Hiến pháp và pháp luật. Để phát huy hiệu quả hoạt động quản lý nhà nước đối với xã hội bằng pháp luật trong Nhà nước pháp quyền xã hội chủ nghĩa Việt Nam, cần phát huy các ưu điểm, thế mạnh, vị trí, vai trò của tổ chức cơ sở Đảng, tính tiên phong, nêu gương của cán bộ Đảng viên song song với việc thực hiện quản lý xã hội bằng pháp luật. Các cán bộ Đảng viên, công chức, viên chức phải gương mẫu, đi đầu trong chấp hành và tuân theo pháp luật, tích cực giải quyết công việc theo thẩm quyền và hoàn thành tốt nhiệm vụ; chủ động phát hiện, tháo gỡ các khó khăn, vướng mắc trong thực tiễn. Hay như Tổng bí thư Tô Lâm đã chỉ rõ: “sẽ không có Nhà nước pháp quyền xã hội chủ nghĩa trên thực tế nếu như cán bộ, đảng viên, cơ quan Nhà nước thờ ơ, thiếu trách nhiệm, vô cảm với quyền lợi hợp pháp, chính đáng của người dân, doanh nghiệp và sự phát triển kinh tế - xã hội”

Vai trò của Đảng và tính tiên phong, gương mẫu, đức hi sinh của cán bộ Đảng viên cũng cần được nêu cao trong quá trình phát huy quyền làm chủ của nhân dân. Mỗi Đảng viên là nhân tố quan trọng lan tỏa tinh thần dân chủ và thượng tôn pháp luật đến nhân dân; để từ đó phát huy dân chủ trong

nhân dân, làm cho mọi cá nhân, tổ chức đồng tình, ủng hộ với đường lối, chính sách của Đảng, pháp luật của Nhà nước và chủ động tuân thủ, thực thi pháp luật.

2.2.2. Sắp xếp, kiện toàn bộ máy nhà nước, rõ về chức năng, tinh gọn về tổ chức, hiệu quả về hoạt động, ngang tầm yêu cầu của kỷ nguyên phát triển mới.

Tổ chức bộ máy chính quyền ở nước ta từ khi hình thành đến nay cơ bản ổn định, vận hành theo cơ chế Đảng lãnh đạo, Nhà nước quản lý, nhân dân làm chủ. Tổ chức bộ máy của từng khối đã có sự điều chỉnh để đáp ứng yêu cầu cách mạng của từng giai đoạn lịch sử nhất định. Tuy nhiên, trong cách thức tổ chức và hoạt động của bộ máy chính quyền hiện nay còn nhiều hạn chế, chậm được điều chỉnh như: tổ chức bộ máy chồng chéo, chức năng nhiệm vụ của nhiều cơ quan tổ chức còn chồng chéo, nhiều tầng nấc trung gian khiến thủ tục hành chính rườm rà... tạo thành “điểm nghẽn” gây tốn kém, lãng phí, giảm hiệu lực, hiệu quả và kìm hãm sự phát triển.

Đứng trước yêu cầu, đòi hỏi cao của kỷ nguyên vươn mình, nhất thiết cần có một cuộc “cách mạng” về tinh gọn tổ chức bộ máy của hệ thống chính trị theo hướng “Tinh - Gọn - Mạnh - Hiệu năng - Hiệu lực - Hiệu quả”, với phương châm “thà ít mà tốt”. Xác định rõ điều này, tại Hội nghị toàn quốc quán triệt, triển khai tổng kết việc thực hiện Nghị quyết số 18 ngày 25/10/2017 của Ban Chấp hành Trung ương Đảng về tinh gọn bộ máy hệ thống chính trị, Tổng bí thư Tô Lâm chỉ rõ: “Đất nước đang đứng trước cánh cửa lịch sử bước vào kỷ nguyên vươn mình. Những công việc chúng ta làm hôm nay, sẽ quyết định tương lai... tập trung lãnh đạo, chỉ đạo với quyết tâm cao nhất để hoàn thành sớm việc tinh gọn tổ chức, bộ máy hệ thống chính trị; góp phần tăng tốc, bứt phá vượt các mục tiêu, nhiệm vụ của năm 2024, 2025 và cả nhiệm kỳ Đại hội XIII; chuẩn bị thật tốt đại hội đảng các cấp tiến tới Đại hội XIV của Đảng”

Rất nhanh sau đó, cuộc “cách mạng” tinh gọn bộ máy, tinh giản biên chế đã bắt đầu được triển khai từ Trung ương đến địa phương một cách đồng bộ, khẩn trương, quyết liệt, với quyết tâm cao nhất. Đến nay, việc thực hiện không còn là “nghiên cứu, thí điểm, từng bước” mà ấn định các mốc thời gian, tiến độ rất rõ ràng, phạm vi bao quát, đồng bộ.

“Sắp xếp, tinh gọn bộ máy song phải nâng cao hiệu lực, hiệu quả, các chức năng, nhiệm vụ

không bỏ, thậm chí có những nhiệm vụ phải tăng cường; giảm đầu mối, giảm khâu trung gian, giảm thủ tục, tăng cường cho cơ sở, xóa bỏ quan liêu bao cấp, tăng cường chuyển đổi số, giảm tiếp xúc trực tiếp, giảm tham nhũng vặt, giảm phiền hà sách nhiễu cho người dân và doanh nghiệp. Trong quá trình hoàn thiện, sắp xếp, tinh gọn bộ máy cần chống “chạy chọt”, chống lợi ích cá nhân, xóa bỏ cơ chế xin cho”. Theo đúng tinh thần chỉ đạo này, cuộc cách mạng về tinh gọn bộ máy đang diễn ra và đã thu được những kết quả tích cực nhất định, nhận được sự quan tâm ủng hộ của đông đảo các tầng lớp nhân dân.

2.2.3. Pháp luật trong Nhà nước pháp quyền xã hội chủ nghĩa cần phải liên tục được hoàn thiện để thể chế hóa đường lối, chính sách của Đảng, phát huy dân chủ, vì con người, công nhận, tôn trọng, bảo đảm, bảo vệ quyền con người, quyền công dân. Nhà nước pháp quyền là nhà nước có hệ thống pháp luật thể hiện được tính nghiêm minh, trong hoạt động của các cơ quan nhà nước, phải có sự kiểm soát lẫn nhau, tất cả vì mục tiêu phục vụ nhân dân.

Do đó, đối với hoạt động lập pháp, hành pháp và tư pháp cần thực hiện nhiều giải pháp đồng bộ như: Chuyển đổi tư duy xây dựng pháp luật theo hướng vừa bảo đảm yêu cầu quản lý nhà nước vừa khuyến khích sáng tạo, giải phóng toàn bộ sức sản xuất, khơi thông mọi nguồn lực để phát triển; Các quy định của luật phải mang tính ổn định, có giá trị lâu dài; luật chỉ quy định những vấn đề khung, những vấn đề có tính nguyên tắc; không cần quá dài; Đổi mới quy trình xây dựng, tổ chức thực hiện pháp luật theo hướng bám sát thực tiễn, vừa làm vừa rút kinh nghiệm; Đẩy mạnh phân cấp, phân quyền với phương châm “địa phương quyết, địa phương làm, địa phương chịu trách nhiệm”; cải cách triệt để thủ tục hành chính, giảm chi phí tuân thủ, tạo thuận lợi cao nhất cho người dân và doanh nghiệp; Đẩy mạnh phân cấp, phân quyền với phương châm “địa phương quyết, địa phương làm, địa phương chịu trách nhiệm”; cải cách triệt để thủ tục hành chính, giảm chi phí tuân thủ, tạo thuận lợi cao nhất cho người dân và doanh nghiệp; Tập trung kiểm soát quyền lực trong xây dựng pháp luật, siết chặt kỷ luật, kỷ cương, đề cao trách nhiệm, nhất là trách nhiệm người đứng đầu, kiên quyết chống tiêu cực, “lợi ích nhóm”; Chủ động, tích cực, khẩn trương xây dựng hành lang pháp lý cho những vấn đề mới, xu hướng mới, tạo đột phá cho phát triển đất nước những năm tiếp

theo; bảo đảm quyền lực nhà nước là thống nhất, có sự phân công, phối hợp, kiểm soát giữa các cơ quan lập pháp, hành pháp, tư pháp trong việc thực hiện quyền tư pháp; đổi mới quy trình, phương thức đào tạo, chuẩn hóa trình độ, nâng cao năng lực, phẩm chất, đạo đức công vụ của đội ngũ cán bộ công chức nói chung và đặc biệt là đội ngũ cán bộ tư pháp đáp ứng được yêu cầu nhiệm vụ trong kỷ nguyên vươn mình...

2.2.4. Tăng cường, đổi mới công tác giáo dục pháp luật, hướng tới hình thành ý thức, văn hóa pháp luật cho người dân.

Đặc trưng của Nhà nước pháp quyền xã hội chủ nghĩa Việt Nam đó là nhà nước của nhân dân, do nhân dân và vì nhân dân, quản lý mọi mặt xã hội bằng pháp luật. Do đó, để xây dựng, hoàn thiện nhà nước pháp quyền xã hội chủ nghĩa, cần phát huy dân chủ xã hội chủ nghĩa, quản lý xã hội bằng pháp luật, tăng cường pháp chế xã hội chủ nghĩa, tăng cường công tác giáo dục pháp luật để thực hiện được mục tiêu mọi công dân đều được giáo dục pháp luật và phải hiểu biết pháp luật, tuân thủ pháp luật.

III. KẾT LUẬN

Đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ XIV của Đảng ta - đại hội đánh dấu thời điểm đất nước bước vào kỷ nguyên mới - Kỷ nguyên vươn mình của dân tộc sắp tới gần. Để đất nước có thể thực hiện được mục tiêu “cất cánh” bước vào kỷ nguyên mới, cần những bước đi mạnh mẽ, dứt khoát, quyết liệt, tích cực, nỗ lực, nội lực, tự tin để vượt qua thách thức, vượt qua chính mình, trong đó bao gồm cả nhiệm vụ đổi mới hệ thống chính trị mà trọng tâm là quá trình xây dựng và hoàn thiện Nhà nước pháp quyền xã hội chủ nghĩa Việt Nam. Trong nhiệm kỳ Khóa XIV, trong các đột phá chiến lược được chú trọng, có đột phá chiến lược về thể chế, về hoàn thiện pháp luật; đồng thời, trong các phương hướng, giải pháp chiến lược, có giải pháp chiến lược về tinh gọn bộ máy tổ chức nhà nước. Cần đồng lòng, quyết liệt, tích cực, nỗ lực tháo gỡ những “điểm nghẽn”, “nút thắt” khơi dậy khát vọng, khơi thông và thu hút được các nguồn lực cho sự phát triển của đất nước. Thông qua đó để thực hiện thành công mục tiêu xây dựng, hoàn thiện Nhà nước pháp quyền xã hội chủ nghĩa Việt Nam của nhân dân, do nhân dân, vì nhân dân do Đảng Cộng sản Việt Nam lãnh đạo.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. Văn kiện Đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ XIII, Nxb. Chính trị quốc gia Sự thật, Hà Nội, 2021.
2. GS, TS Tô Lâm, Tổng bí thư Ban Chấp hành Trung ương Đảng Cộng sản Việt Nam: “Một số nội dung cơ bản về kỷ nguyên mới, kỷ nguyên vươn mình của dân tộc; những định hướng chiến lược đưa đất nước bước vào kỷ nguyên mới, kỷ nguyên vươn mình của dân tộc”, *Tạp chí Cộng sản điện tử*, <https://www.tapchicongsan.org.vn/> 06:00, ngày 01-11-2024
3. GS, TS Tô Lâm, Tổng bí thư Ban Chấp hành Trung ương Đảng Cộng sản Việt Nam: “Phát huy tính Đảng trong xây dựng Nhà nước pháp quyền xã hội chủ nghĩa Việt Nam”, Cổng thông tin điện tử Quốc hội Nước Cộng hòa xã hội chủ nghĩa Việt Nam, <https://quochoi.vn>
4. Ban Chấp hành Trung ương, Ban Chỉ đạo tổng kết 10 năm thực hiện Nghị quyết 48-NQ/TW, *Báo cáo Tổng kết 10 năm thực hiện Nghị quyết 48-NQ/TW của Bộ Chính trị về Chiến lược xây dựng và hoàn thiện hệ thống pháp luật Việt Nam đến năm 2010, định hướng đến năm 2020*, tr. 28
5. PGS, TS Phạm Minh Tuấn, Hoàn thiện hệ thống pháp luật đáp ứng mục tiêu xây dựng, hoàn thiện Nhà nước pháp quyền xã hội chủ nghĩa Việt Nam trong kỷ nguyên vươn mình của dân tộc, *Tạp chí Cộng sản điện tử*, <https://www.tapchicongsan.org.vn/> 07:50, ngày 05-12-2024